

УДК 330.31:330.341.1

А.Л. САБАДИРЬОВА

Одеський державний економічний університет

ВІДТВОРЮВАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто відтворювальний підхід до організації потенціалу промислового підприємства. Теоретично обґрунтовано науково-технічний, інноваційний потенціали та потенціал відтворення промислового підприємства за умовами впровадження нових інформаційних, ресурсозберігаючих технологій, нових матеріалів і видів продукції.

The reproductive approach to organization of potential of industrial enterprise is considered. Theoretical grounded scientific and technical, innovative potentials and potential of recreation industrial enterprise on the terms of introduction of new information, technologies of maintenance of resources technologies, new materials and types of products.

Постановка проблеми. Потенціал промислового підприємства є надто складною і комплексною характеристикою його розвитку, що інтегрує важливіші аспекти управління в умовах трансформації вітчизняної економіки, її адаптації до умов сучасного ринку. Відтворення потенціалу в умовах внутрішньої та зовнішньої конкуренції підприємств та їх поступовий вихід із кризи, структурна перебудова й оновлення економіки передбачають вплив ринкових факторів на мікроекономічному рівні, реструктуризацію на основі інноваційно-технологічного розвитку освоєння та виробництво конкурентоспроможної продукції.

Відтворення виробництва спрямовано на постійне відновлення діяльності промислового підприємства по випуску конкурентоспроможної продукції на базі впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Відтворення – безперервне відновлення процесу виробництва товарів, послуг та духовних благ, на основі якого здійснюється відтворення всіх елементів економічної системи – продуктивних сил, техніко-економічних відносин, організаційно – економічних відносин, виробничих відносин (або відносин економічної власності) та господарського механізму [1, с.223]. Відновлення діяльності промислового підприємства запобігає фізичному і моральному старінню техніки, технології, використанню застарілих матеріалів та інформації.

Теоретичний і практичний інтерес викликають питання організації потенціалу промислового підприємства за умов відтворення матеріальних і нематеріальних факторів виробництва. Теорія потенціалу підприємства має тривалу еволюцію розвитку, та її становлення продовжується й дотепер. Теоретичні аспекти відтворювального підходу до організації потенціалу промислового підприємства залишаються дискусійними та потребують досліджень у цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій. Нові теоретичні погляди на сутність відтворення вітчизняної технологічної бази висвітлені в концепції економіки знань щодо забезпечення ефективного розвитку економіки країни.

Відтворювальний підхід до потенціалу підприємства використовується в працях В.П. Александрової, О.Ф. Балацкого, І.О. Джаїн, Ю.А. Дорошенко, Н.С. Краснокутської, Є.В. Лапіна, І.О. Олексюк, І.М. Репіної, О.С. Федоніна. Теорія оцінки економічного потенціалу визначила механізм його ефективного використання, який реалізовується в відтворювальному процесі і приводить до режиму активної взаємодії структурно-інвестиційної, соціально-економічної, фінансово-вартісної та організаційно-управлінської складової. Найбільш складним об'єктом дослідження є відтворювальна структура економічного потенціалу. Можливість дослідження такої структури пояснюється участю всіх елементів економічного потенціалу в відтворенні суспільного продукту. При цьому відбувається відтворення самого економічного потенціалу і окремих його елементів [2, с.147]. Відтворювальний

підхід використовується в узагальненій моделі взаємодії підприємства та регіону [2, с.550]. В промисловому потенціалі відтворювальний підхід визначається орієнтованим на постійне поновлення виробництва продукції. Критеріальною ознакою розвитку промислового потенціалу стає рівень задоволення суспільного попиту на ті чи інші види промислової продукції і послуг [3, с.30].

Потенціал промислового підприємства відтворюється в сукупності матеріально-технічних і нематеріальних ресурсів, що перебувають в його розпорядженні або додатково залучені й використані для простого чи розширеного відтворення основних факторів виробництва.

Формування цілей статті. Постановлено завдання визначити теоретичні аспекти науково-технічного, інноваційного потенціалів та потенціалу відтворення.

Виклад основного матеріалу. Відтворювальний підхід до організації потенціалу промислового підприємства характеризується процесом постійного оновлення продукції з меншою ресурсоемністю, економією витрат на одиницю корисного ефекту та вищою якістю порівняно з аналогічною продукцією на конкурентного ринку. Організація потенціалу промислового підприємства за умов відтворення матеріальних і нематеріальних факторів виробництва визначає реалізацію унікальних можливостей промислового підприємства стосовно відтворення матеріально-технічної бази в науково-технічному, інноваційному потенціалі та потенціалі відтворення.

Науково-технічний потенціал промислового підприємства визначається на основі вдосконалення і оновлення знарядь праці, предметів праці і технологічних процесів, впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Інноваційна активність вітчизняних промислових підприємств значно зменшилась протягом останніх років. Трансфер знань від науки і освіти до процесів, що відбуваються на промисловому підприємстві повинен отримати конкурентний імпульс розвитку. Науково-технічний прогрес за минулий період асоціюється з економічними проблемами технологічного розвитку промислового виробництва, необхідністю інформаційно-комунікаційного забезпечення. Інтеграція у світове виробництво та саморозвиток промислового підприємства відповідно аналогам в розвинених державах світу ґрунтується на інтегрованих процесах зростання інтенсивності обміну інформацією, прискореному руху капіталів, товарів, людських ресурсів, що спостерігається у всьому світі. Під впливом процесів інтеграції та глобалізації активізується інноваційно-технологічний розвиток промислового підприємства. Глобалізація впливає на якісне удосконалення організації потенціалу промислового підприємства, його інтеграцію в цілісну економічну систему світового суспільства. Промислові підприємства в національних економічних структурах стають системоутворювальними елементами; економічні процеси, що відбуваються в організаціях отримують самостійність, виходять з-під контролю окремих держав; зростають інвестиційні потоки світової кредитно-фінансової системи; концентрація та спеціалізація виробництва показує збільшення об'ємів продукції, основних виробничих фондів, прибутку і чисельності працюючих. Організаційною формою концентрації та спеціалізації виробництва стають крупні промислові підприємства та корпорації. Підвищення рівня спеціалізації та кооперації виробництва забезпечує пропорційність інноваційно-технологічного розвитку, підвищує конкурентоспроможність економіки. Матеріалізація суспільних форм організації виробництва за умовами глобалізації в корпоративних утвореннях протягом останнього десятиліття стала провідним процесом великомасштабного виробництва. Науково-технічний потенціал на промисловому підприємстві перш за все, залежить від впровадження глобальних інформаційних систем і інститутів, які дозволяють змінити його технологічну структуру та перейти від традиційної економіки до економіки, заснованої на знаннях.

За умовами використання раціональної моделі корпоративного управління виробництвом згідно закону економії часу відновлюються можливості по збільшенню науково-технічного потенціалу промислового підприємства та визначається економія суми минулої, живої та майбутньої праці за весь життєвий цикл на одиницю продукції за рахунок непохильного зниження витрат на одиницю споживчої вартості.

Закону економії часу показує сукупні витрати минулої, живої та майбутньої праці за весь життєвий цикл товару в процесі його виробництва та споживання у взаємозв'язку з ефектом товару у споживача.

Сума минулої, живої та майбутньої праці визначає сукупні витрати праці. Частка кожного виду праці в сукупній праці змінюється в динаміці. Динаміка сукупної праці показує тенденції концентрації капіталу, розповсюдження та експлуатацію нових технологій, відтворення виробництва ресурсоємних товарів на конкурентних ринках світу, формування науково-технічного потенціалу.

Інноваційний потенціал промислового підприємства визначається сукупністю різних видів матеріальних і нематеріальних ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності. Сукупність ресурсів визначається чинниками виробництва, що створюють необхідні умови для їх оптимального використання з метою досягнення відповідних пріоритетів інноваційної діяльності щодо підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства. Інноваційний потенціал характеризується можливостями промислового підприємства в генерації, сприйнятті й упровадженні нових радикальних і модифікованих ідей; системному, технічному, організаційному та управлінському оновленні; готовності організації виконувати завдання, які забезпечують досягнення поставленої мети чи програми інноваційних стратегічних змін. Ресурсно-цільова характеристика інноваційного потенціалу розкриває сутність цієї економічної категорії і визначає можливості промислового підприємства щодо збільшення прибутку на основі інноваційно спрямованого виробництва конкурентоспроможної продукції. Інноваційний потенціал є тим підґрунтям, на підставі якого на промисловому підприємстві розробляється та впроваджується інтелектуальні ресурси, відтворюється технологічна база виробництва.

Інноваційна діяльність промислового підприємства через нові знання відновлює інноваційний ресурс економічного зростання, передбачає реальну або ймовірну спроможність підприємства відтворювати виробництво інноваційної продукції, підвищувати рівень його інноваційного потенціалу. Інноваційна активність, оновлення ідей, новацій, просування на ринок конкурентоспроможної продукції забезпечують лідерство промислового підприємства в моделях нової економіки. Інституційне забезпечення інноваційного потенціалу промислового підприємства в Україні характеризується недостатньою повнотою законодавчої та нормативно-правової бази, необхідністю удосконалення системи інститутів та інфраструктури в інноваційній сфері діяльності. Поліпшення інноваційного потенціалу промислового підприємства пов'язано з прийняттям базових законів «Про інноваційну діяльність», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» та іншим законодавчим визначенням пріоритетів інноваційно-технологічного розвитку за відтворювальним підходом.

Відтворення потенціалу промислового підприємства здійснюється шляхом використання бази порівняння, що випереджується. Орієнтація на кращі та перспективні зразки лише частково забезпечує інноваційний потенціал промислового підприємства. Необхідна розробка стратегії потенціалу підприємства з урахуванням прогнозу впливу науково-технічного прогресу по головним параметрам системи з періоду освоєння до впровадження у споживачів вироблюваної продукції та отримання доходу від її реалізації. Базою порівняння при відтворенні потенціалу промислового підприємства обирають найкращі перспективні параметри системи, що відповідають стратегії потенціалу і забезпечують його конкурентоспроможність на певному ринку, за певний проміжок часу, вміщують порівняння можливих і доцільних варіантів інноваційного розвитку на перспективу та об'єктивну оцінку результатів їх реалізації.

На основі власних стратегій потенціалу виробники інноваційної й технологічно нової продукції конкурують на світових, національних і галузевих ринках. Стрімкий розвиток науки й посилення її впливу на інноваційний потенціал промислового підприємства приводять до того, що інтелектуальна праця змикається з працею робітників у виробництві нової продукції. Активізація відтворення інноваційного потенціалу є найбільш складною сучасною проблемою оновлення виробництва

промислового підприємства. Опанування інноваційних процесів ефективного виробництва нової продукції з меншою ресурсоемністю стає важливим завданням державної інноваційної політики. Інноваційним технологіям немає альтернативи. Технологічні нововведення є шляхом інноваційного розвитку потенціалу промислового підприємства і забезпечує його масштабне відтворення на системній основі. Відтворення потенціалу промислового підприємства на інноваційній основі забезпечує його світову інтеграцію за науково-технологічним спрямуванням, узгодження з суспільними інтересами, створює стимули до співробітництва з партнерами. Інноваційним чинником відтворення потенціалу промислового підприємства стає нова економіка. У багатьох країнах Заходу нова економіка забезпечує до 30% зростання ВВП, а позитивні її моменти такі: створення нових робочих місць; зростання експортного потенціалу; скорочення виробничих витрат; розвиток малого та середнього бізнесу; підвищення конкурентоспроможності економіки; забезпечення нової якості людського капіталу, створення ефективного державного управління та формування бази для розвитку громадянського суспільства [4, с.305].

Нова економіка пов'язана з розповсюдженням інформаційних технологій. Поширення нової економіки визначило зростання акцій Інтернет – компаній та розповсюдження Інтернет - комерції. Суттєвою характеристикою нової економіки є нові принципи розробки та використання економіки знань, що визначають свободу творчості, охорону інтелектуальної власності, взаємозв'язок інтелектуалізації та інформації, збільшення масштабів та розширення рамок світових господарських зв'язків, участь в міжнародному розподілі праці. На цьому етапі розвитку цивілізації економіка знань відрізняється від класичної стандартної економіки, насамперед істотною зміною філософії: якщо раніш економіка знань була важливим, але не головним елементом світової економіки, то зараз вона набуває все більшого значення [5, с.305]. В новій економіці знання стають самостійним фактором виробництва, інформація зростаючими темпами змінює погляди сучасного світу. Все в більшій ступені вартість бізнесу формують ідеї, технології, стратегії об'єднання та використання інформаційних ресурсів. Особливо це стосується великих підприємств, що працюють ні інформаційному ринку.

Головні переваги отримують промислові підприємства, які реагують на зміни конкурентного ринку, гнучко управляють своєю виробничою структурою, володіють прогресивними методами ведення бізнесу, виробництва продукції, послуг. Впровадження модернізаційних проектів нової економіки на рівні промислового підприємства зменшує ризики, підвищує ефективність власної діяльності, робить її більш прибутковою за рахунок скорочення витрат й підвищення продуктивності праці в стратегії потенціалу. Потенціал відтворення є системним процесом постійного відтворення основних факторів виробництва. Під потенціалом відтворення слід розуміти сукупність матеріально-технічних, нематеріальних, фінансових та інших ресурсів капіталу, які перебувають у розпорядженні підприємства або можуть бути додатково залучені й використані для простого чи розширеного відтворення факторів виробництва та інших складових потенціалу підприємства [6, с.17]. Відтворювальний підхід до організації потенціалу промислового підприємства висуває інноваційний процес оновлення виробництва головним компонентом системи, що все в більшому ступені характеризується нематеріальними активами. На рівні держави стає необхідним створенням умов щодо реалізації підвищення якості освіти та наукових досліджень, розвитку інфраструктури для залучення необхідних на такі цілі інвестицій. В протилежному випадку, подолання соціальних бар'єрів і обмеженості доступу до нових інформаційних технологій, неможливо.

Висновки. Відтворювальний підхід до організації потенціалу промислового підприємства дозволяє здійснити теоретичне обґрунтування науково-технічного, інноваційного потенціалу та потенціалу відтворення промислового підприємства, що представлено в наступних характеристиках.

Науково-технічний потенціал промислового підприємства за умовами технологічної модернізації глобального світового порядку організується по закону економії часу і визначається сукупністю якостей минулої та живої праці в системі науково-технологічних розробках, можливостей

інноваційного розвитку підприємства та їх мобілізації щодо досягнення економії, зниження витрат на одиницю споживчої вартості товару.

Інноваційний потенціал промислового підприємства визначається сукупністю якостей системи інноваційних ресурсів, можливостей та їх мобілізації щодо генерації та використання нових знань науково-технічного і гуманітарного змісту, що можуть бути залучені до стратегії потенціалу в умовах конкурентного ринка.

Потенціал відтворення промислового підприємства визначає сукупність економічних знань та вмінь в процесах збільшення масштабів виробництва, посилення світових господарських зв'язків, трансграничних переміщень товарів та послуг, експорту капіталів, інтенсивного обміну інформацією, в різноманітних сферах діяльності.

За умовами відтворення необхідно цілковито перетворити систему інститутів в інноваційній сфері, визначити їх технологічні особливості і характеристики, що відрізняються від традиційних форм економічної взаємодії; забезпечити якісно нову освіту персоналу, впровадження наукомістких та інформаційних технологій. Головною метою вираженої стратегії потенціалу промислового підприємства є максимально повне впровадження інноваційно-технологічної модернізації системи та підвищення конкурентоспроможності потенціалу промислового підприємства. Відтворювальний підхід до організації потенціалу промислового підприємства здійснюється за умовами впровадження нового інформаційного забезпечення, ресурсозберігаючих технологій, нових матеріалів і видів продукції, висвітлює можливості інноваційно-технологічного розвитку та їх мобілізацією в умовах глобальної конкуренції на світових ринках.

Література

1. Економічна енциклопедія: У 3 т. / С.В. Мочерний [та ін.]. – К.: Академія, 2000. – Т.2. – 864с.
2. Экономический потенциал административных производственных систем: монография / под. ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 973 с.
3. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно – інноваційних трансформацій/ за ред. Ю.В. Кіндзерського. – К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.
4. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: В 3т./ за ред. В.М. Гейця, В.П. Семиноженка, Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.
5. Федулова Л.І. Економіка знань: підруч. для студ. вищ. навч. закладів / Л. І. Федулова. – НАН України; Ін-т екон. та прогнозування НАН України. – К., 2009. – 600 с.
6. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.